

УДОВИКА Л. Г.

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права
Запорізький національний університет

ЧЕРПОВИЦЬКА І. Ю.

аспірантка кафедри цивільного права
(Запорізький національний університет)

УДК 342.56:323.21(477:4)

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.3.2.55>

КОМУНІКАЦІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА Й СУДОВОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Стаття присвячена дослідженню комунікації громадянського суспільства й судової влади в Україні в умовах євроінтеграції. Обґрунтовано, що в умовах запровадження воєнного стану комунікація громадянського суспільства і судової влади, яка має важливе значення у здійсненні судової реформи як складника та, водночас, однієї з вимог євроінтеграції, суттєво ускладнюються. Правовим підґрунтям комунікації судової влади й громадянського суспільства в умовах запровадження воєнного стану стали правові акти, які визначають порядок функціонування органів державної влади загалом, судової влади зокрема. Зміни у діяльності та комунікації судової влади й громадянського суспільства торкнулися всіх органів судової влади України. На чергу денну постало питання щодо утвердження «інформаційної відкритості правосуддя», яка в узагальненому вигляді тлумачиться як нова парадигма публічного адміністрування з використанням комунікативного менеджменту. Доведено, що оптимізація комунікації громадянського суспільства й судової влади в Україні передбачає сукупність комплексних заходів як з боку інститутів громадянського суспільства, так і з боку судової влади, спрямованих на досягнення комунікативної рівноваги, взаєморозуміння, взаємного розвитку, підвищення рівня правової культури громадянського суспільства та його довіри до судової влади. Процес оптимізації тісно пов'язаний з формуванням нової концепції інформаційної відкритості правосуддя, що передбачає забезпечення публічності та гласності судової влади, підвищення довіри до неї, а також впровадження сучасних технологій, що дозволяють удосконалювати взаємодію та зворотний зв'язок між інститутами судової влади та широкою громадськістю. Оптимальна модель комунікації громадянського суспільства і судової влади володіє значним потенціалом підвищення рівня довіри громадян до судової влади та сприяє ефективній реалізації взятих Україною на себе зобов'язань у межах переговорного процесу щодо членства України в ЄС.

Ключові слова: *верховенство права, громадянське суспільство, довіра до судової влади, євроінтеграція, комунікація, інформаційна відкритість правосуддя, комунікація громадянського суспільства й судової влади, правова інтеграція, правові стандарти, судова влада, транспарентність.*

Udovyka L. H., Cherpovytska I. Yu. Communication between civil society and the judiciary in Ukraine in the context of European integration

The article is devoted to the study of communication between civil society and the judiciary in Ukraine in the context of European integration. It is

substantiated that under the conditions of the introduction of martial law, communication between civil society and the judiciary, which is of great importance in the implementation of judicial reform as a component and, at the same time, one of the requirements of European integration, is significantly complicated. The legal basis for communication between the judiciary and civil society under martial law was legal acts that determine the procedure for the functioning of state authorities in general, and the judiciary in particular. Changes in the activities and communication of the judiciary and civil society affected all judicial authorities of Ukraine. The issue of establishing «information openness of justice», which in a generalized form is interpreted as a new paradigm of public administration using communicative management, was raised. It is proven that the optimization of communication between civil society and the judiciary in Ukraine involves a set of comprehensive measures on the part of both civil society institutions and the judiciary, aimed at achieving communicative balance, mutual understanding, mutual development, increasing the level of legal culture of civil society and its trust in the judiciary. The optimization process is closely related to the formation of a new concept of information openness of justice, which involves ensuring the publicity and transparency of the judiciary, increasing trust in it, as well as the introduction of modern technologies that allow improving interaction and feedback between judicial institutions and the general public. The optimal model of communication between civil society and the judiciary has significant potential to increase the level of trust of citizens in the judiciary and contributes to the effective implementation of the obligations undertaken by Ukraine within the framework of the negotiation process on Ukraine's membership in the EU.

Key words: *rule of law, civil society, trust in the judiciary, European integration, communication, information openness of justice, communication between civil society and the judiciary, legal integration, legal standards, judiciary, transparency.*

Вступ. Реалізація взятих на Україною на себе зобов'язань у межах укладеної Угоди про асоціацію [1] передбачає насамперед, утвердження верховенства права, повагу до прав людини і основоположних свобод, зміцнення судової влади, підвищення її ефективності, гарантування її незалежності та неупередженості та боротьбу з корупцією. Важливу роль у цих процесах відіграє належне функціонування та комунікація судової влади й громадянського суспільства.

Актуальність оптимізації комунікації громадянського суспільства і судової влади в Україні зумовлена активізацією та переведенням у практичну площину процесів європейської і євроатлантичної інтеграції України, складником яких є судова реформа, яка «є одним із головних стрижнів демократичного розвитку Української держави, ключовою і пріоритетною для держави; підтримує необхідність упровадження системи невідкладних кроків з відновлення рівня довіри до судової гілки влади та посилення заходів із неухильного проведення судової реформи як одного з основоположних елементів забезпечення верховенства права; відзначає, що довіра до державних інститутів є запорукою незмінного курсу держави на набуття членства України в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору і є одним із ключових моментів забезпечення національної безпеки. Успішне проведення судової реформи є однією із семи базових вимог Європейського Союзу для подальшого просування за напрямками європейської та євроатлантичної інтеграції України, підкреслює необхідність забезпечення оперативної та прозорої роботи новосформованих органів суддівського врядування та закликає зокрема ухвалити справедливі та прозорі правила і процедури розгляду етичних порушень членами Вищої ради правосуддя [2]. Крім того, низка важливих кроків у напрямі оптимізації комунікації громадянського суспільства і судової влади в Україні передбачена у Кодексі суддівської етики та Стратегії розвитку

системи правосуддя та конституційного судочинства на 2024-2029 роки яка, нажаль, наразі залишається не затвердженою.

Постановка проблеми. В складних умовах повномасштабного вторгнення Україна прискорила реалізацію європейської та євроатлантичної інтеграції як стратегічних напрямів політико-правового розвитку. За таких умов, роль суду як незалежного інституту, який діє на основі закону та верховенство права в державі та суспільстві, суттєво зростає, що накладає додаткову відповідальність у плані забезпечення його належного та ефективного функціонування, здатності своєчасно та адекватно реагувати на зміни суспільних відносин та виклики, що виникають, а також відповідати громадському запиту на встановлення збалансованого порядку та справедливості, належної комунікації з інститутами громадянського суспільства. Крім того, нові інформаційно-комунікаційні відносини та активізація громадянського суспільства в частині його впливу на державну владу ставлять перед судовою владою завдання належного теоретичного та організаційного обґрунтування її діяльності, вироблення оптимальних алгоритмів взаємодії її інститутів зі структурами громадянського суспільства.

Результати дослідження. Загрозливим викликом для функціонування і комунікації громадянського суспільства і судової влади, Української держави в цілому стало повномасштабне вторгнення та запровадження в Україні режиму воєнного стану [3]. За таких умов правові засади функціонування судової влади в Україні в умовах воєнного стану визначаються Законом України «Про правовий режим воєнного стану», згідно з яким правосуддя на території, на якій введено воєнний стан, здійснюється лише судами. На цій території діють суди, створені відповідно до Конституції України. Скорочення чи прискорення будь-яких форм судочинства, що може мати наслідком порушення принципу верховенства права, забороняється. «В умовах правового режиму воєнного стану суди, органи та установи системи правосуддя діють виключно на підставі, в межах повноважень та в спосіб, визначені Конституцією України та законами України. Повноваження судів, органів та установ системи правосуддя, передбачені Конституцією України в умовах правового режиму воєнного стану не можуть бути обмежені» [4]. Крім того, у пакеті законодавчих актів воєнного стану важливе місце посідають Закони України «Про внесення зміни до частини сьомої статті 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо визначення територіальної підсудності судових справ» від 3 березня 2022 р. № 2112-IX, що набрав чинності 7 березня 2022 р. [5] та «Про внесення змін до розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо забезпечення сталого функціонування судової влади в період відсутності повноважного складу Вищої ради правосуддя» від 15 березня 2022 р. № 2128-IX [6], які заклали правове підґрунтя функціонування судової системи, здійснення правосуддя та комунікації в Україні в умовах воєнного стану.

Уведення воєнного стану суттєво ускладнило здійснення правосуддя в Україні, яке гарантоване ст. 64 Конституції України. Крім того, воєнний стан вплинув на зміст і напрями комунікації судової влади й учасників судового процесу та громадянським суспільством. Саме тому Рада суддів України надала рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану, зокрема щодо можливості дистанційної роботи судів у разі загрози здоров'ю та безпеці суддів, працівників суду та учасників процесу. У разі загрози здоров'ю, безпеці та самопочуттю відвідувачів суду, працівників суду та суддів мають бути прийняті рішення про тимчасове зупинення судового провадження в конкретному суді до усунення обставин, що стали причиною зупинення [7].

Зміни у діяльності та комунікації судової влади й громадянського суспільства торкнулися всіх органів судової влади України. Так суддя Верховного Суду Олена Кібенко на Міжнародній конференції «Імплементация принципу верховенства права: роль Верховного Суду в сучасних умовах», аналізуючи головні виклики для правосуддя, звернула увагу на нову «холакратичну» структуру ВС в період активної фази війни, а саме: комунікації 24/7 у групі у сигналі (вирішення всіх оперативних завдань); засідання групи у зумі (вже була напрацьована практика); відсутність прив'язки до фактичного місцезнаходження судді (КЦС провели

перші збори суддів у зумі лише у квітні 2022 року, КГС, ККС та КАС – не проводили онлайн збори, спілкування у месенджерах, створені або ще до війни або у перші дні після початку активної стадії війни (є судді, які не долучені)». Специфіка роботи ВС, яка пов'язана з процесами комунікації у цей період відзначалася зокрема тим, що ВС розташований у 4-х різних будівлях, які «розкидані» по Києву, знаходяться на значних відстанях одна від одної; паперовий документообіг поряд з електронним (не перейшли ще на повноцінний безпаперовий офіс); використання трьох різних систем діловодства (КГС, КАС, ККС+КЦС+ВП); відсутність повноцінного електронного суду (справи надходять та розглядаються у паперовому вигляді) та ін. [8].

Урядом України було запроваджено можливість проведення судових засідань у режимі відеоконференції, для забезпечення видимості усіх сторін процесу та участі в процесі. Реалізація зазначеного здійснюється засобом електронного урядування – Єдиний державний демографічний реєстр, який дозволяє учасникам підписуватися електронним підписом. Якщо особа не має електронного підпису, вона може підписати відповідно до статей 9 та 10 Закону України «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України» або статті 12 Державної судової адміністрації України. Кодекс адміністративного судочинства в Україні наразі дозволяє оформляти матеріали справ в електронному вигляді [9]. Водночас, складність і непередбачуваність обставин, зумовлених воєнним станом у ряді випадків унеможливають проведення відеоконференції. Саме тому суд має право дозволити учаснику судового процесу використовувати інші технології для участі у відеоконференції, яка не визначена законом, наприклад, власний пристрій, але за згодою суду.

Слід зауважити, що комунікація громадянського суспільства і судової влади в умовах воєнного стану є більш складною та обмеженою. Зокрема проведення просвітницьких, наукових, освітніх заходів із залученням школярів, студентів, громадськості покладає додаткову відповідальність на суб'єктів судової влади забезпечення безпечних умов для життя, що не завжди є можливим. Вже у перший місяць війни «29 приміщень суду зазнали критичних ушкоджень, деякі, на жаль, повністю зруйновані» [10]. Як слушно зазначає Голова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду М. Смокович, «здійснення правосуддя судами в умовах дії правового режиму воєнного стану має здійснюватися не лише в нерозривній сув'язі із забезпеченням реальної доступності кожного до правосуддя, а й забезпечення необхідних умов для роботи суддів, судів системи судоустрою України» [11, с. 455].

Таким чином, повномасштабне вторгнення та введення режиму воєнного стану в Україні суттєво ускладнило діяльність судової влади та здійснення правосуддя, а комунікація з учасниками судових процесів зазнала суттєвих змін. При цьому непорушним залишається забезпечення права на доступ до правосуддя. Водночас, з метою забезпечення реалізації функції правосуддя та оптимізації комунікації судової влади розроблені й запроваджені «проектно-законодавчі пропозиції до процесуальних кодексів, такі як: а) організація і проведення зборів суддів в умовах воєнного чи надзвичайного стану, зокрема й дистанційної участі суддів у таких зборах; б) порядок та процедура розподілу судових справ у суді у разі об'єктивної неможливості застосування автоматизованого визначення складу суду у цій чи іншій судовій справі; в) організаційно-процесуальна форма участі учасників судового процесу у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів; г) можливість участі суддів у судовому засіданні дистанційно у режимі відеоконференції з використанням власних технічних засобів» [11, с. 455]. Зазначені пропозиції стали надбанням вітчизняної судової системи, які напрацьовані в надзвичайно складних умовах та можуть слугувати позитивним досвідом для судових систем інших країн у разі введення особливих правових режимів.

Нагальним питанням стало формування нового комплексного законодавчо-правозастосовного підходу, який визначений на концептуальному рівні і отримав у термінології визначення «інформаційна відкритість правосуддя», яка в узагальненому вигляді тлумачиться

як нова парадигма публічного адміністрування з використанням комунікативного менеджменту. Пріоритетними напрямками розвитку судової системи з урахуванням цієї концепції нині є: 1) забезпечення інформаційної відкритості та гласності правосуддя; 2) своєчасне та кваліфіковане інформування суспільства про діяльність судів загальної юрисдикції; 3) підвищення рівня правових знань громадян про судоустрій та судочинство; 4) формування за допомогою мас-медійного простору позитивної громадської думки щодо діяльності судових органів та суддів; 5) формування довіри громадян до суду та зміцнення авторитету судової влади; 6) розвиток та модернізація у сфері концепції електронного правосуддя.

Актуальним завданням в рамках забезпечення інформаційної відкритості правосуддя та налагодження ефективної та постійної комунікації судової влади і громадянського суспільства є розробка оптимальних моделей функціонування судових органів та медіа, які, незважаючи на втрату монопольного становища в частині надання інформації та управління інформаційними потоками, тим не менш, залишаються впливовими її джерелами, які мають певні переваги перед альтернативними джерелами, що активно розвиваються, в т.ч. соціальними мережами. Ці переваги полягають, по-перше, у наданні консолідованої інформації та позиції з найбільш складних питань суспільного життя, яка, за умови дотримання журналістських принципів та стандартів та якісної її обробки, суттєво полегшує для пересічних громадян орієнтування у потужних та часто суперечливих інформаційних потоках, а по-друге, у конструктивній об'єктивації сподівань суспільства та формуванні громадської думки щодо соціально значущих питань, що дозволяє, за дотримання стандартів, консолідувати суспільство. Таким чином, налагодження діалогу між медіа та судовою владою з високим ступенем ефективності дозволяє вирішувати всі перелічені вище завдання та забезпечувати її стійкий зв'язок з громадянським суспільством.

Слід констатувати, що на сьогоднішній день комунікація громадянського суспільства й судової влади перебуває в нестійкому становищі та базується в основному на прикладних способах, спрямованих на реалізацію тактичних, нагальних завдань без системного та послідовного розвитку з урахуванням реалій конкретного суспільства, об'єктивних умов його розвитку, морально-психологічних та ментальних особливостей як широких верств населення, так і більш вузьких соціальних груп, нових технологій та методологій, їх впливу на процеси функціонування відповідних суб'єктів. Крім того, аналіз сучасного інформаційного простору дозволяє зробити висновок, що комунікативна взаємодія інститутів судової влади з медіа знаходиться не просто на низькому рівні, а здебільшого визначається як антагоністична і навіть ворожа, з повною відсутністю скільки-небудь довірливих і партнерських відносин.

З метою усунення проблем у функціонуванні системи правосуддя було розроблено та ухвалено першу Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки, яка серед основних напрямів розвитку системи правосуддя в питаннях взаємодії із суспільством передбачала низку важливих напрямів і заходів, а саме: розширення змісту щорічної доповіді про стан забезпечення незалежності суддів в Україні, який готує та оприлюднює Вища рада правосуддя (звіт про стан справ, аналіз тенденцій та викликів у діяльності суддів і судів); запровадження практики всебічного обговорення щорічної доповіді про стан забезпечення незалежності суддів в Україні шляхом проведення громадських консультацій та дискусій, удосконалення заходів з подальшого розвитку систематичного проактивного професійного спілкування з об'єднаннями юристів, громадськістю та засобами масової інформації; розвиток комплексної системи комунікації; впровадження системного підходу та ефективних комунікативних рішень з протидії розповсюдженню недостовірної інформації, спрямованої на дискредитацію суддів, у тому числі у соціальних мережах; розроблення та імплементацію; синхронізованої та ініціативної комунікаційної стратегії, активне надання об'єктивної, зрозумілої інформації; механізму оцінки учасниками судового процесу роботи суду, використання інших форм опитувань, впровадження електронного механізму опитування; єдиного стандарту якості роботи суду; формування ставлення суддів до суду як соціально відповідального органу влади, посилення уваги до

потреб учасників судового процесу з метою покращення доступу до правосуддя та сприяння сприйняттю людьми суду як органу, який вирішує спір і захищає права та інтереси; врегулювання на законодавчому рівні питання підтримки учасників судового процесу з числа осіб, які постраждали від домашнього чи сексуального насильства, та осіб, які стали свідками (очевидцями) такого насильства; запровадження спеціальних заходів інформаційно-психологічної підтримки учасників судового процесу, включаючи: спеціальні психологічні тренінги для суддів та працівників апаратів судів (управління конфліктами, психологія травм, стресостійкість); надання зручної для користувачів інформації про судові процеси, права та обов'язки свідків (інформаційні листи, спеціальні додатки, доставка відповідної інформації разом із повістками, відеозаписами тощо); можливість створення волонтерської служби для надання інформаційної підтримки потерпілим та свідкам [12].

Належна реалізація зазначених напрямів і заходів комунікації громадянського суспільства й судової влади була покликана оптимізувати таку комунікацію та підвищити рівень довіри громадян до судової влади. На жаль, через низку причин Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки була виконана лише частково.

Важливо наголосити, що необхідність реформування судової системи загалом є засадничим чинником європейського поступу України, а одним із її напрямів є запровадження європейських стандартів судочинства у т.ч. оптимізація комунікації громадянського суспільства й судової влади. Саме тому у червні 2024 року Верховна Рада країни ратифікувала План для Ukraine Facility, у якому наголошується на необхідності продовжувати реформи сектору правосуддя. При цьому, щоб досягти стійких результатів, реформування сектору правосуддя у 2024–2027 роках необхідно ґрунтуватися на цілісному підході з урахуванням досвіду та досягнень, отриманих після Революції гідності, та адаптацією порядку денного реформ до поточних викликів і можливостей, спричинених війною [13]. Реформи передбачають, що «Справедливе правосуддя та верховенство права є основою для дотримання правил гри усіма учасниками. Мета Уряду – створити судову систему, яка відповідає європейським стандартам прозорості та ефективності, створення справедливої системи відбору суддів» [13].

Реформування судової системи України значною мірою залежить від стратегії розвитку правосуддя. Наразі нова Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2024-2029 роки практично розроблена, на чому наголошують в Офісі Президента України «Єдине питання, яке перешкоджає підписанню тексту Стратегії Президентом, є момент узгодження руху України до Європейського Союзу з тими стратегічними документами, які ми ще маємо підписати. Тобто нам необхідно визначити, яким чином буде синхронізована наша правова система з правовою системою ЄС» [14]. Слід зауважити, що проєкт Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства до 2029 року передбачає зміни у процесуальному законодавстві, реформи Верховного Суду та Конституційного Суду, перегляд повноважень Вищої ради правосуддя, Державної судової адміністрації, Ради суддів України, створення низки нових судів тощо [14]. Важливим складником Стратегії є модернізація ЄСІТС та розширення її можливостей. Зокрема «З'їзди суддів запропоновано зробити «тотальними», тобто брати участь у голосуванні у режимі online за ті чи інші рішення або за кандидатів на посади суддів КСУ, членів ВРП або РСУ зможуть не тільки делегати з'їзду, а всі судді. ...Планується запустити повноцінне функціонування у судах електронних сервісів, запроваджених у Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі, а також зробити можливим проведення судових засідань у режимі відеоконференції та дистанційну участь у кримінальному провадженні» [15, с. 11-12]. Поряд із прогресивними новелами й пропозиціями, відображеними в Стратегії, вона містить суперечливі й дискусійні аспекти.

У контексті предмету дослідження на увагу заслуговує пропозиція проводити з'їзди суддів у режимі online з наданням права голосу всім діючим суддям з метою підвищення прозорості. Водночас, такий формат не передбачено для Вищої ради правосуддя, конференції

прокурорів, з'їзду адвокатів. На увагу заслуговують і заплановані зміни до Кодексу суддівської етики, які стосуються цензури для суддів, контролю за поведінкою у соцмережах та дозволу на використання штучного інтелекту. Як слушно зазначає В. Хрипун «У новій редакції Кодексу запропоновано зазначити, що суддя має право брати участь у громадській діяльності та публічних заходах, але «якщо це не завдає шкоди статусу судді, авторитету суду та судової влади і не може вплинути на здійснення правосуддя». Відповідно, «суддя повинен уникати взаємовідносин, що викликать сумнів у його незалежності та безсторонності». Втім, залишається питання, хто та як саме буде визначати, що той чи інший суддя взяв участь у заході, який «завдає шкоди статусу судді, авторитету суду та судової влади» [15, с. 21].

На необхідність оптимізації процесів комунікації громадянського суспільства й судової влади звертають увагу і суб'єкти громадянського суспільства. Так у «Концепції реформи системи правосуддя «Україна після перемоги» Бачення України 2030» [16], розробленою Центром політико-правових реформ пропонується низка заходів як у контексті інституційних, так і функціональних аспектів правосуддя, як безпосередньо пов'язані з процесом комунікації громадянського суспільства й судової влади та спрямовані на підвищення рівня довіри громадян до судової влади в Україні. Зокрема, в якості індикатору успішності реформування органів суддівського самоврядування визначено обрання членів органів суддівського врядування (ВРП, ВККС), яке здійснюється на прозорих засадах, після ретельної перевірки доброчесності та з широким залученням громадськості та міжнародних експертів. Пропонується запровадити додаткові та удосконалити наявні механізми оцінки доброчесності та професійності кандидатів, які виявили намір стати членами ВРП, ВККС, дисциплінарних органів, шляхом залучення фахової громадськості до конкурсних процедур; забезпечити онлайн-трансляції засідань органів суддівського врядування, в т.ч. у межах процедур добору та оцінювання суддів, оперативне оприлюднення рішень (зокрема, у форматі відкритих даних) та відкрите і поіменне прийняття рішень. Спеціальні заходи для досягнення визначених цілей в контексті функціонування ВРП передбачають внесення конституційних змін, на перехідний період та передбачити включення представників громадськості; переглянути коло суб'єктів формування Етичної ради, визначивши, що більшість в ній мають складати міжнародні експерти та/або представники громадськості. Спеціальні заходи для досягнення визначених цілей в контексті функціонування ВККС (враховуючи діяльність ГРД) передбачають сформувати новий незалежний склад ГРД і можливість залучення ГРД до перевірки доброчесності кандидатів на посади суддів судів першої інстанції; забезпечити їх повний та безперешкодний доступ до матеріалів дос'є кандидатів на посаду судді та суддів; зміну законодавчого механізму подолання висновку ГРД; наділити ГРД правом ініціювати дисциплінарне провадження проти судді, щодо якого затверджений висновок про невідповідність критеріям доброчесності та професійної етики; посилити інституційну спроможність ГРД; передбачити залучення ГРД до визначення черговості, строків та графіків проведення оцінювання суддів (кандидатів на посаду судді) [16, с. 4-5]. У питаннях утвердження доброчесності, професійності та незалежності суддівського корпусу передбачено забезпечити прозорість кадрових процедур у судовій системі шляхом онлайн-трансляцій їх етапів та оприлюднення релевантної інформації.

Перспективним напрямом діяльності, який спроможний позитивно вплинути на комунікацію громадянського суспільства й судової влади є альтернативні/позасудові методи вирішення спорів. Саме тому з метою оптимізації комунікації громадянського суспільства й судової влади важливим є затвердження стратегії підвищення рівня обізнаності громадян та бізнесу щодо позасудових методів вирішення спорів; створення на офіційному веб-порталі «Судова влада України» окремого розділу щодо ADR; розробка алгоритму інформування осіб, які звертаються до суду та учасників судового спору про можливості та перспективи ADR (в т.ч. з використанням функціоналу сервісу «Електронний суд»); розробка концепції поетапного впровадження інституту виборних мирових суддів, які функціонуватимуть у територіальних громадах та здійснюватимуть розгляд цивільних, адміністративних,

кримінальних та справ про адміністративні правопорушення незначної складності. Індикаторами успішності у цьому напрямі є високий рівень обізнаності про способи позасудового вирішення спорів серед громадян та представників бізнесу (понад 70%); довіра громадян і бізнесу до функціонуючої розгалуженої мережі альтернативних методів вирішення спорів [16, с. 4–5].

В оптимізації комунікації громадянського суспільства й судової влади важливу роль відіграє діджиталізація правосуддя, яка передбачає надання суддям безпосереднього доступу до необхідних для потреб правосуддя інформаційних та довідкових систем (реєстрів); забезпечення можливості (технічної та нормативної) розгляду окремих категорій справ онлайн незалежно від місцезнаходження сторін і суду; проведення повної цифровізації процесів документообігу у судах та інших органах системи правосуддя, запуск Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи, забезпечення популяризації використання електронних сервісів серед осіб, які мають намір звернутися до суду або справи яких перебувають на розгляді; забезпечення централізованого, захищеного зберігання матеріалів судових справ та інших документів суду в «хмарних» сервісах, враховуючи створення окремої захищеної інфраструктури для зберігання резервних копій документів; широке впровадження сучасних цифрових технологій, зокрема, штучного інтелекту для сприяння врегулювання спору сторонами, пошуку релевантної судової практики, підготовки проектів процесуальних документів та судових рішень, які передбачені Концепцією реформи системи правосуддя «Україна після перемоги» Бачення України 2030» [16, с. 5].

Оптимізація комунікації судової влади та громадянського суспільства тісно пов'язана з формуванням нової концепції інформаційної відкритості правосуддя, що передбачає забезпечення публічності та гласності судової влади, підвищення довіри до неї, а також впровадження сучасних технологій, що дозволяють удосконалювати взаємодію та зворотний зв'язок між інститутами судової влади та широкою громадськістю. Наразі інформаційний простір комунікаційної взаємодії судів з громадськістю у найзагальнішому вигляді включає три основні складові, а саме: 1) преса – тривалий час була класичним і, по суті, єдиним каналом комунікації. Логіка розвитку суспільних процесів дає можливість говорити, що на даному етапі ЗМІ втрачають своє монопольне становище, в т.ч. через зниження якості журналістської роботи та значну конкуренцію з іншими інформаційними ресурсами; 2) PR-комунікація – здійснюється безпосередньо судами через спеціальні структурні підрозділи; 3) медіа-менеджмент – використання інформаційних ресурсів, доступних в мережі інтернет, насамперед, соціальних медіа та соціальних мереж. При цьому домінуючим підходом на сучасному етапі розвитку суспільства є стратегічне планування комунікаційної діяльності як безперервного процесу обміну інформацією, який охоплює всі рівні суспільства. Зовнішнім проявом його реалізації є розробка та затвердження різноманітних комунікаційних стратегій. Належна комунікація громадянського суспільства й судової влади, яка спонукає до взаємного діалогу, вдосконалення спроможна суттєво підвищити рівень довіри громадян до судової влади та стати запорукою тих реформ, які наближають Україну до членства в ЄС.

На підтвердження зазначеної тези варто звернутися до результатів соціологічного опитування, що проводилося соціологічною службою Центру Разумкова з 28 лютого по 6 березня 2025 року, яке свідчить, що найчастіше довіра висловлюється до Збройних Сил України (їм довіряють 93,5% опитаних), Державної служби з надзвичайних ситуацій (85,5%), Національної гвардії України (79%), Державної прикордонної служби (74%), Церкви (65%), Служби безпеки України (64%), Міністерства оборони України (63%), громадських організацій (60,5%), Президента України (57,5%), голови міста (селища, села), в якому живе респондент (51%), Національного банку України (51%). Більшість респондентів висловлюють недовіру державному апарату (чиновникам) (не довіряють їм 79%), політичним партіям (77%), Верховній Раді України (77%), судам (судовій системі загалом) (73%), Уряду України (71%), Прокуратурі (63,5%) та ін. [17].

Важливу роль у підвищенні рівня довіри громадськості до судової влади відіграє комунікативна компетентність судді та суб'єктів судової влади в цілому. У підвищенні рівня

знань у сфері комунікації, компетентностей щодо використання комунікативних засобів, методів, прийомів і технік, що сприяють наданню об'єктивної інформації про діяльність суду і суддів, вирішення практичних завдань і розв'язання проблем, які виникають у комунікаційній діяльності працівників апаратів судів зі ЗМІ важливу роль відіграє ННІСУ, яка періодично проводить навчальні курси (у т.ч. дистанційно) «Комунікації в судовій діяльності» [18].

Слід зауважити, що впродовж останнього десятиліття як з боку судової влади, так і громадянського суспільства докладаються зусилля щодо оптимізації комунікації судової влади й громадянського суспільства. Зокрема Громадською організацією «Вектор прав людини» проведено всеукраїнське опитування працівників і працівниць судів України щодо Медіавідкритості судів України з подальшим оприлюдненням їх результатів, висновками та рекомендаціями [19]. На особливу увагу заслуговують матеріали, присвячені механізму трансляції судових засідань технічними засобами судів, що розроблені експертами(-ками) ГО «Вектор прав людини» [19, с. 44–48], матеріали «Транслявання судових засідань технічними засобами судів та їх коментування у рамках проєкту «Суд людською мовою» як ефективні механізми захисту права на справедливий суд» [20] та «Навчаємо через практику: досвід використання судових трансляцій у викладанні права» [46], які можуть стати у нагоді як для суб'єктів судової влади, так і для майбутніх правників.

Оптимізація комунікації судової влади і громадянського суспільства є одним із важливих складників, передбачених «Дорожньою картою з питань верховенства права», як є всеохоплюючим стратегічним документом, що визначає комплекс реформ у межах переговорного процесу щодо членства України в ЄС за переговорними Розділом 23 «Судова влада та основоположні права» та Розділом 24 «Юстиція, свобода і безпека». Цей документ є однією з ключових передумов відкриття офіційних переговорів про вступ України до ЄС у межах Кластера 1 «Основи процесу вступу до ЄС», що відкривається першим і закривається останнім. Його розробка та подальше виконання свідчать про готовність України відповідати стандартам ЄС, зміцнюють довіру з боку держав-членів та підсилюють статус України як надійного партнера [22, с. 1]. У процесі розробки Дорожньої карти Україна керувалася *acquis* ЄС, документами та правовими стандартами Ради Європи, найкращими практиками держав-членів ЄС, з урахуванням національних особливостей і реалій війни.

Зокрема в частині реформування системи судів та прокуратури передбачається «Розроблення та затвердження Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2025-2029 роки після консультацій із громадськістю та бізнесом, яка охоплюватиме, зокрема, оптимізацію мережі судів, систему адміністрування діяльності судів та судового врядування, посилення Верховного Суду та вдосконалення процедури добору його суддів, модернізацію процесуальних кодексів, виконання судових рішень, розширення застосування способів альтернативного вирішення спорів, діджиталізацію, реформування адвокатури, юридичної освіти та системи підготовки суддів». Крім того, передбачено «Запровадження періодичного (один раз на рік) опитування громадян щодо довіри до суду/судової влади, а також запровадження щорічного опитування відвідувачів суду у щонайменше десяти судах різних інстанцій та юрисдикцій, перелік яких змінюється щороку, затвердження та імплементація Загальної комунікаційної стратегії органів судової влади, що передбачає серед іншого забезпечення ефективного функціонування прес-центру судової влади» [22, с.4-5]. Зазначені та інші заходи щодо оптимізації комунікації судової влади й громадянського суспільства, з поміж-іншого, відображають значущість такої комунікації як для функціонування судової влади відповідно з європейськими правовими стандартами, так і для підвищення рівня довіри громадян до судової влади.

Таким чином, оптимізація комунікації громадянського суспільства й судової влади в Україні в умовах євроінтеграції та на тлі повномасштабного вторгнення передбачає сукупність комплексних заходів як з боку інститутів громадянського суспільства, так і з боку судової влади, спрямованих на досягнення комунікативної рівноваги, взаєморозуміння, взаємного розвитку, підвищення рівня правової культури громадянського суспільства та його

довіри до судової влади. Процес оптимізації тісно пов'язаний з формуванням нової концепції інформаційної відкритості правосуддя, що передбачає забезпечення публічності та гласності судової влади, підвищення довіри до неї, а також впровадження сучасних технологій, що дозволяють удосконалювати взаємодію та зворотний зв'язок між інститутами судової влади та широкою громадськістю. Важливе значення для забезпечення виконання завдань інформаційної відкритості правосуддя та судової влади має оптимізація механізму взаємодії судової системи та її інститутів з медіа, які, незважаючи на якісні трансформації, що відбулися з ними в останні десятиліття, залишаються універсальним засобом надання та передачі інформації та важливою ланкою у формуванні громадської думки та, ширше, свідомості. Якісне вдосконалення інформаційної взаємодії між зазначеними суб'єктами потребує комплексного системного підходу та шляхом застосування різновекторних заходів, а саме: правових; соціальних; психолого-педагогічних; етичних. Оптимальна модель комунікації громадянського суспільства і судової влади володіє значним потенціалом підвищення рівня довіри громадян до судової влади та сприяє ефективній реалізації взятих Україною на себе зобов'язань у межах переговорного процесу щодо членства України в ЄС.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України № 1678-VII від 16.09.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 червня 2023 року «Про прискорення судової реформи та подолання проявів корупції у системі правосуддя»: Указ Президента України від 30.06.2023 № 359/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/359/2023#n5>.
3. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.
4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України № 389-VIII від 12.05.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
5. Про внесення зміни до частини сьомої статті 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо визначення територіальної підсудності судових справ: Закон України № 2112-IX від 03.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2112-20#Text>.
6. Про внесення змін до розділу XII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо забезпечення сталого функціонування судової влади в період відсутності повноважного складу Вищої ради правосуддя: Закон України № 2128-IX від 15.03.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2128-20#Text>.
7. Пресслужба РСУ. Рада суддів України оприлюднила рекомендації роботи судів в умовах воєнного стану. Рада суддів України. URL: <http://rsu.gov.ua/ua/news/usim-sudam-ukraini-rsu-opublikovala-rekomendacii-sodo-rooti-sudiv-v-umovah-voennogo-stanu?fbclid=IwAR3DHOHORIvptICj27dRd5kOgPZBZQcfAyzfAB9UYan8cLmXVszTbqMQJhU>.
8. Кібенко О. Головні виклики для правосуддя: трансформація Верховного Суду. Імплементация принципу верховенства права: роль Верховного Суду в сучасних умовах. Київ, 20 січня 2023 року. https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/2023_prezent/Prezent_Golov_vukl_VS.pdf.
9. Кодекс адміністративного судочинства України: Кодекс України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.
10. Інформаційне управління. Громадянам має бути забезпечений доступ до правосуддя в умовах воєнного стану. *Голос України*. URL: <http://www.golos.com.ua/article/357628>.
11. Смокович М. І. Здійснення правосуддя в умовах воєнного стану: до питання законодавчих змін. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, Серія Право*. 2022. Вип. 70. С. 450–455. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/05/74.pdf>.

12. Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки : Указ Президента України № 231/2021 від 11.06.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/231/2021#Text>.
13. План для Ukraine Facility (2024–2027). URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua>.
14. Стратегія розвитку системи правосуддя готова на 99%, але є важливий нюанс – Офіс Президента. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/325039-strategiya-razvitiya-sistemy-pravosudiya-gotova-na-99-no-est-vazhnyy-nyuans-ofis-prezidenta>
15. Хрипун В. Нова стратегія судової реформи: що влада планує зробити з правосуддям до 2029 року. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/310626-novaya-strategiya-sudebnoy-reformy-chto-vlast-planiruet-sdelat-s-pravosudiem-do-2029-goda>.
16. Концепція реформи системи правосуддя «Україна після перемоги 2030». Розроблено Національною радою з відновлення, Страсбург. 2023. URL: https://pravo.org.ua/wp-content/uploads/2023/03/Kontseptsiya_sistemy_reformy_pravosuddya.pdf
17. Разумков центр. Оцінка ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, ставлення до виборів під час війни, віра в перемогу (лютий–березень 2025 р.). URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-stavlennia-do-vyboriv-pid-chas-viiny-vira-v-peremogu-liutyiberezen-2025r>
18. НІШСУ запрошує на навчальний дистанційний курс «Комунікації в судовій діяльності». 2017. URL: <https://court.gov.ua/press/pressofficeanons/389419>
19. Рибак В., Боярський Н. Медіавідкритість судів України. Результати всеукраїнського опитування працівників і працівниць судів України, 2020 рік / за ред. О. Давліканової. Київ : ГО «Вектор прав людини», 2021. 152 с. URL: <https://hrvector.org/zviti/21-12-06-2020>
20. Рибак В. Транслявання судових засідань технічними засобами судів та їх коментування у рамках проєкту «Суд людською мовою» як ефективні механізми захисту права на справедливий суд. Київ, 2018. 68 с. URL: <http://hrvector.org/publikacziyi/18-06-11-translaweffect>
21. Використання судових трансляцій під час навчання права: методичні рекомендації / уклад. Н. Ф. Боярський. Київ : ГО «Вектор прав людини», 2018. 44 с. URL: <http://hrvector.org/publikacziyi/18-09-13-courttransl-learn-hrv>.
22. Дорожня карта з питань верховенства права https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/UA_Dorozhnya_karta_z_pytan_verhovenstva_prava_2.pdf

